2. ਮੇਲੇ ਤੇ ਤਿਉਹਾਰ

ਮੇਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉੱਤਪੱਤੀ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੇਲੇ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ? ਇਸ ਸਵਾਲ ਤੇ ਜਵਾਬ ਵਜੋਂ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਉਪਲੱਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਿ ਮਨੁੱਖ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਬੀਲੇ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਦੇ-ਗਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ; ਮੇਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਜਦੋਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਮਨਾਏ ਜਾਣ ਲੱਗੇ, ਮੇਲੇ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਸਮਾਜਕ-ਆਰਥਕ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ-ਸਰੂਪ ਬਦਲਦਾ ਗਿਆ।

ਮੇਲੇ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਨਾ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਰਾਜੀਨਿਤਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਲੋਕ ਮਨ ਵਿਚਲਾ ਲੋਕਾਚਾਰ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ। ਮੇਲਾ, ਹਰ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ, ਜਵਾਨਾਂ, ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਤੇ ਬੁੱਢਿਆਂ ਦੇ ਚਾਅ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਮੇਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹਤੱਵ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ, ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਮੇਲਾ, ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੇਲਾ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੇਲਾ ਆਦਿ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਹਤੱਵ ਦੇ ਧਾਰਣੀ ਹਨ। ਮੇਲੇ, ਕੰਮਾਂ ਧੰਦਿਆਂ ਕਾਰਣ ਆਈ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਥਕਾਵਟ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਆਈ ਖੜ੍ਹੋਤ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤਰੋਤਾਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵੱਡਮੁੱਲਾ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਇਹ ਮੇਲੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥਕ ਪੂਰਤੀ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵੰਨਗੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਂਝਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਮੇਲਾ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰ ਆਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਲੇ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਵੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ 'ਚ ਖੇਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਸੀ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਮੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿੰਨੀ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਭੱਜ-ਦੌੜ, ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਧਾਨਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ 'ਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਨਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ।

ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਮੇਲਾ :-

ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਖੇਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸਾਖ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਕਣਕ ਦੇ ਪੱਕਣ ਅਤੇ ਵੱਢਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਮੇਲੇ ਨਾਲ

ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਿਸਾਖੀ, ਦੇਸੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿਸਾਖ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਕਿਸਾਨ ਕਣਕ ਦੀ ਪੱਕੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਦਾਤੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਸਾਖ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਕਿਸਾਨ ਕਰੜੀ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪੂੰਜੀ ਰੂਪੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਜੋਂ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਮੇਲੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਗਭਰੂ-ਜਵਾਨ ਭੰਗੜਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇੰਜ ਪੰਜਾਬੀ, ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੇਲੇ ਵਜੋਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮੱਹਤਵ ਦਾ ਧਾਰਣੀ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ 1666 ਈ 'ਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ 'ਸਿੰਘ' ਦਾ ਰੂਪ ਤੇ ਸਰੂਪ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਨੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਖੁਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਚੇਲੇ ਦਾ ਨਵਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਿਰਜਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਵੱਸੇ ਹੋਣ ਵਿਸਾਖੀ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਉਦੇ ਹਨ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋ ਪਹਿਲਾ ਵਿਸਾਖੀ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰਾ ਬਾਦ ਦੀ ਵੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਰੌਣਕਾਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਖ਼ੂਨੀ ਸਾਕਾ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ਼ ਦਾ ਖ਼ੂਨੀ ਸਾਕਾ ਸਾਲ 1919 ਨੂੰ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ। ਇਥੇ ਅੰਗਰੇਜ ਜਰਨਲ ਡਾਇਰ ਨੇ ਅਣਗਿਣਤ ਨਿਹੱਥੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵੀ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਛਪਾਰ ਦਾ ਮੇਲਾ :-

ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਛਪਾਰ ਦਾ ਮੇਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪਿੰਡ 'ਛਪਾਰ' ਵਿਖੇ ਭਾਦੋਂ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਚੌਦਸ ਨੂੰ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਛਪਾਰ ਨਜ਼ਦੀਕ ਬਣੀ ਗੁੱਗੇ ਦੀ ਮਾੜੀ ਉੱਤੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ 'ਗੁੱਗੇ ਪੀਰ' ਨਾਲ ਹੈ। ਛਪਾਰ ਦੇ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਲੋਕ ਮਿੱਟੀ ਕੱਢਦੇ ਹਨ, ਚੌਂਕੀਆਂ ਭਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁੱਗੇ ਦੀਆਂ ਜਸ ਭਰਪੂਰ ਭੇਟਾਂ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਮੇਲੇ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਗਿੱਧਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਿੱਧਾ ਸਾਰੀ-ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਭਰ 'ਚੋਂ ਗਿੱਧੇ ਦੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਇਸ ਮੇਲੇ 'ਚ ਪੁੱਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਟੋਲੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ-ਲੰਮੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਸਰੀਰਕ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭੀੜ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਅਹਿਮਦਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ 'ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਮੰਡੀ' ਵੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਧੇ, ਖੱਚਰ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਵਿਕਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ :-

ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ 'ਸ਼ੀਤਲਾ ਮਾਤਾ' ਦੀ ਯਾਦ 'ਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਪਾਇਲ ਤਹਿਸੀਲ ਦਾ ਪਿੰਡ ਜਰਗ ਇਸ ਲੋਕ ਮੇਲੇ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਰਗ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਟੋਭੇ ਦੁਆਲੇ ਇਹ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਟੋਭੇ ਵਿੱਚੋ ਮਿੱਟੀ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੀਤਲਾ ਮਾਤਾ ਦਾ ਥਾਨ ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੀਤਲਾ ਮਾਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਮਿੱਠੇ ਗੁਲਗੁਲੇ ਤੇ ਮਿਠੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਕਾਏ ਜਾਦੇ ਹਨ। ਬੇਹੇ ਭੋਜਨ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਸਦਕਾ ਹੀ ਇਸ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਬਾਸੜੀਏ ਜਾਂ ਬਾਹਿੜੀਏ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜਗਰਾਵਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ :-

ਜਗਰਾਵਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ 'ਜਗਰਾਵਾਂ' ਵਿਖੇ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੋਹਿਆ ਵਾਲੇ ਫ਼ਕੀਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਉੱਪਰ ਚਿਰਾਗ਼ ਜਗਾਉਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮੇਲੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਜਗਰਾਵਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ' ਪੈ ਗਿਆ। ਇਹ ਮੇਲਾ 14, 15 ਅਤੇ 16 ਫੱਗਣ ਨੂੰ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਮੇਲੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸੱਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਲਈ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੰਡੋਲਾਂ ਤੇ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੁੱਖ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਲੋਕ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪੀਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਉੱਪਰ ਨਤਮਸਤਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਰੌਣਕ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ:-

ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ 'ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ' ਵਿਖੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਚਾਲੀ ਮੁਕਤਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਲੋਕ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਰਸ-ਭਿੰਨਾ ਕੀਰਤਨ ਸਰਵਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਕਈ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਤੱਕ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਘੋੜਾ ਪਾਲਕ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਮੰਡੀ 'ਚ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ।

ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਹਰ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਲੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਰਾਜਸੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸ਼ਹੀਦੀ ਜੋੜ-ਮੇਲਾ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ:-

ਸ਼ਹੀਦੀ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ (ਸਰਹਿੰਦ) ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਬਾਬਾ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜ਼ਰੀ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਦਿਸੰਬਰ (ਦੇਸੀ ਮਹੀਨਾ ਪੋਹ) ਦੇ ਅੰਤ 'ਚ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੱਕ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਫੌਜ਼ਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਇੱਕ ਯਾਦ ਵੱਜੋਂ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਇਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਘਿਣਾਉਣੀ ਕਰਤੂਤ ਸੀ। ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਤੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਜਿਹੀ ਲਾ-ਮਿਸਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀ, ਜਿਸਦੀ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਲੋਕ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਾਤਾ ਗੁਜ਼ਰੀ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਠੰਡੇ ਬੁਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਤਸ਼ਦੱਦ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿੰਦੇ ਉਸ ਬੁਰਜ਼ ਦੇ ਅੱਜ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਕਣ-ਕਣ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਤੋਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਸ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੇਜਲ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਸੁਮਨ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਚੱਪੇ-ਚੱਪੇ 'ਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਗਾਥਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ 'ਚ ਜਿਥੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਦੀ ਦਰਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਘ੍ਰਿਣਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਐਸੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਵੀ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਠੰਡਕ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦਾ ਨਵਾਬ ਸ਼ੇਰ ਮਹੁੰਮਦ ਖ਼ਾਨ- ਜਿਸ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੈ, ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ; ਬਾਬਾ ਮੋਤੀ ਰਾਮ ਮਹਿਰਾ- ਜੋ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਬੰਦ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜ਼ਰੀ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਛਿੱਪੇ ਦੁੱਧ ਪਿਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਟੋਡਰ ਮੱਲ ਜਿਸ ਨੇ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਅਦਾ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਲਈ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਇਸ ਸਾਕੇ ਨੂੰ 'ਨਿੱਕੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਾਂ ਵੱਡਾ ਸਾਕਾ' ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਸੌਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਾਤਾ ਗੁਜ਼ਰੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜ਼ਲੀ ਵਜੋਂ; ਇੱਕ ਰਵਾਇਤ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਦਕਾ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਉੱਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲਿਆ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਝੁਲਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਨਾਂ 'ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ' (ਜਿੱਤ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ) ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

ਉਪਰੋਕਤ ਮੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਲਾ-ਮਹੱਲਾ, ਹੈਦਰ ਸ਼ੇਖ ਦਾ ਮੇਲਾ ਆਦਿ ਉਹ ਮੇਲੇ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੇਲੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਹੱਸਦੇ-ਵੱਸਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਤਾਂ, ਮੌਸਮਾਂ, ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇਹ ਮੇਲੇ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਤਨ ਵਜੂਦ ਨੂੰ ਗਵਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਫ਼ੇਰ ਵੀ ਆਧੁਨਿਕ ਰੰਗਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਡਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਦੁਸਹਿਰਾ:-

ਦੁਸਹਿਰੇ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਅੱਸੂ ਦੇ ਨਰ੍ਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਰਾਵਣ, ਕੁੰਭਕਰਨ ਅਤੇ ਮੇਘਨਾਦ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਸਾੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਦੀ ਉੱਤੇ ਨੇਕੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਰਾਵਣ ਉੱਪਰ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਦੀਵਾਲੀ :-

ਦੀਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਦੁਸਹਿਰੇ ਤੋਂ ਵੀਹ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਿਨ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ

ਬਨਵਾਸ ਕੱਟ ਕੇ ਵਾਪਸ ਅਯੁੱਧਿਆ ਪਰਤੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਤਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਘਰ-ਘਰ ਦੀਵੇ ਬਾਲੇ ਸਨ। ਉਸੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਯਾਦ 'ਚ ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਇਸ ਦਿਨ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਵੰਜਾ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰਾ ਕੇ, ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇ ਸਨ। ਇਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਸਿੱਖ 'ਬੰਦੀ-ਛੋੜ ਦਿਵਸ' ਵਜੋਂ ਵੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਘਰ-ਘਰ ਦੀਪਮਾਲਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਖੇੜਿਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਘਰਾਂ ਉੱਪਰ ਦੀਪਮਾਲਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੰਦਿਰਾਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ :-

ਦੇਸੀ ਮਹੀਨੇ ਪੋਹ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਦੁੱਲੇ-ਭੱਟੀ ਦੀ ਕਥਾ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਾਥੀਆਂ ਦੀ ਅੱਗ ਬਾਲ ਕੇ ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤ ਤਿਲਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ :-

ਈਸਰ ਆ, ਦਲਿੱਦਰ ਜਾ,
ਦਲਿੱਦਰ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਪਾ।

ਜਿਸ ਘਰ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਨਵਾਂ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੁੰਡਾ ਜੰਮਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਨੂੰ ਬੜੇ ਚਾਅ-ਮਲ੍ਹਾਰ ਨਾਲ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਮਰਦ-ਔਰਤ ਦੀ ਨਾਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਬੰਧਨ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਔਰਤ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਪਛਾਣ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਜੋਂ 'ਧੀਆਂ ਦੀ ਲੋਹੜੀ' ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ਼ ਵੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਲੋਹੜੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਘਰ-ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਲੋਹੜੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਾਥੀਆਂ, ਗੁੜ, ਮੂੰਗਫ਼ਲੀ ਆਦਿ ਇੱਕਠਾ ਕਰਕੇ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਸਾਂਝੀ ਲੋਹੜੀ ਬਾਲਦੇ ਹਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਮਾਘੀ, ਹੋਲੀ, ਗੁਰਪੁਰਬ , ਗੁੱਗਾ ਨੌਮੀ, ਰੱਖੜੀ ਆਦਿ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤਿਉਹਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਰੱਖੜੀ

ਰੱਖੜੀ ਜਾਂ ਰਕ਼ਸ਼ਾ ਬੰਧਨ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਤਿਉਹਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਭੈਣ, ਭਰਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭੈਣ-ਭਰਾ ਦੇ ਭਾਵੁਕ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ, ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਚਾਵਾਂ, ਸੱਧਰਾਂ, ਮਲਾਰਾਂ ਤੇ ਉਮੰਗਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭੈਣ-ਭਰਾ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਪੀਡਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭੈਣ, ਭਰਾ ਦੇ ਗੁੱਟ ਉੱਤੇ ਧਾਗਾ, ਲੋਗੜੀ ਦੀ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨਦੀ ਹੈ। ਭਰਾ

ਸ਼ਗਨ ਵੱਜੋਂ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਸਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਲਈ ਰਕ਼ਸ਼ਾ ਬੰਧਨ, ਰਾਖੀ ਬੰਧਨ, ਰੱਖੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ

ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਰੁੱਤਾਂ 'ਚ ਖ਼ਾਸ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬਸੰਤੀ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੀਲੇ ਚਾਵਲਾਂ ਦਾ ਪਲਾਅ ਬਣਾਉਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਵਾਪਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਆਈ ਬਸੰਤ ਪਾਲਾ ਉਡੰਤ' ਕਾਵਿ-ਤੁਕ ਅਜਿਹੇ ਬਦਲਾਉ ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਪਟਿਆਲੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਛੇਹਰਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੇਲੇ ਵੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਜੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੀਆਂ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ :-

ਤੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਸੰਬੰਧ ਧੀਆਂ-ਧਿਆਣੀਆਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਸਾਉਣ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤੀਜ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਹਾਂਦੜ ਲੜਕੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੱਸ ਸਉਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਮੱਥੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀਆਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ 'ਤੇ ਵਿਆਹੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪੇਕੇ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਥਾਂ ਇੱਕਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਤੀਆਂ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੀਘਾਂ ਝੂਟਦੀਆਂ, ਕਿੱਕਲੀ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੀਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੀਆਂ ਵੇਲੇ ਜਿਸ ਥਾਂ ਪੀਘਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਗਿੱਧਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਜਾਣਾ ਵਰਜਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੀਆਂ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਮਲਵਈ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 1. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੇਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2. ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿਸਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3 . ਜਗਰਾਵਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਿਸ ਫ਼ਕੀਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ 'ਤੇ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 4. ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿੰਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 5. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 6. ਤੀਆਂ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ 'ਚ ਲਿਖੋ ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 7. ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਕਿਸ ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 8. ਲੋਹੜੀ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?